

PROPOSTA D'ORDENACIÓ DELS FONS MILITARS DELS ARXIUS DE LLANARS, SETCASES I VILALLONGA DE TER

AGUSTÍ DALMAU I FONT

El present treball no pretén ser una interpretació tècnica sobre arxivística municipal, ni cap tesi o estudi definitiu sobre els documents de tipologia militar d'un arxiu municipal, ni tampoc el mètode a seguir per ordenar correctament documentació militar.

La finalitat que perseguim és, però triple. Primerament, que pugui servir als arxivers, i en especial a aquells que esmercen esforços en arxius municipals, d'eina de treball en la soferta tasca de classificació. Les idees i conceptes que es comentaran seguidament són fruit de l'experiència personal i del contacte directe amb els documents. L'estudi neix de la pràctica i en cap cas de la teoria arxivística.

Segonament, pot ser útil als investigadors, i en especial als historiadors, per aprofundir en l'anàlisi d'un fons que els permeti d'indagar en el coneixement del passat i, en el cas que ens ocupa, en els conflictes bèl·lics dels segles XIX i XX. En tercer lloc, pretenem obrir els arxius al poble i també al lector que no manté cap vincle ni amb l'arxivística ni amb la història, perquè descobreixi un món apassionant, que ofereix moltes possibilitats en l'àmbit de la cultura.

L'estudi ha sorgit dels documents que hem localitzat en el procés d'ordenació dels arxius municipals de Llanars, Setcases, i Vilallonga de Ter. Tres poblacions de la comarca del Ripollès que integren l'anomenada Vall de Camprodon, i que tenen com a trets comuns la seva proximitat al riu Ter i la subsistència mercès a l'explotació agrícola-ramadera i al turisme. Llanars és la població amb més nombre d'habitants de totes tres, 450; Vilallonga compta amb uns 430 habitants, i Setcases, que és el municipi més petit, té 160 ànimes.

L'arxiu municipal de Vilallonga conté documents des de final s.XVIII; a Llanars s'inicia pels volts del 1850 i a Setcases el fons parteix aproximadament del 1877. De

tots tres, Llanars és el que presenta una seriació més continuada. En els altres dos municipis hi ha alguns salts en el temps.

A l'hora d'establir el quadre de classificació s'ha seguit, en allò que ha estat possible, la numeració proposada en l'obra de Josep Matas "La classificació de la documentació municipal" (1989), editada pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

També s'ha fet ús de guies, catàlegs i inventaris d'altres arxius municipals de Catalunya. Malgrat tot no era suficient, ja que ha costat molt de trobar publicades guies d'arxius municipals petits. Aleshores s'ha optat per recórrer als consells, comentaris i suggeriments d'Antoni Mayans, director de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa, i de Francesc Rocafiguera, director de l'Arxiu Municipal de Vic. Després de sopesar totes les fonts, s'ha arribat a confeccionar els quadres que hom pot trobar en el treball.

La sèrie documental més voluminosa i característica de la secció militar, és la que porta per títol **8.1. Quintes, alistaments, lleves forçoses**, que agrupa la majoria de documents de temàtica militar generats pels ajuntaments.

En primer lloc hem classificat els **Expedients Generals**, que apleguen tota la documentació que prové d'una lleva o quinta. L'inici ve donat pels llistats tramesos per la parròquia i el jutjat de Pau dels joves que, en funció de l'edat, han de formar part d'una determinada lleva. L'expedient sol finalitzar amb un document, que acredita que els nois s'han incorporat a la Caixa de Reclutes o bé als cossos a què han estat assignats.

L'arxiu que posseeix l'expedient més antic és el de Vilallonga i data del 1842. A Llanars comença la sèrie el 1854, mentre que a Setcases ho fa el 1893. La manca de sensibilitat vers el patrimoni documental va fer que es cremés i es dispersés la majoria del fons arxivístic de l'Ajuntament de Setcases, d'aquí que aquesta sèrie s'iniciï a finals del s.XIX.

Un cop feta l'ordenació del fons es procedeix a inventariar els expedients. A Llanars n'hem comptabilitzat 145 i a Vilallonga 132 fins a l'allistament de 1995, que correspon a la quinta del 1997; a Setcases, 100 fins a la inscripció del 1992, que correspon al reemplaçament de 1993.

El valor històric dels expedients és múltiple. Ens permetran de conèixer la incidència de les guerres a la població, en especial, sobre els grups d'edat més jove. Als investigadors del fenomen carlí els suggerim de consultar els expedients dels anys 1873, 1874 i 1875, dipositats als arxius de Llanars i de Vilallonga, que guarden dades de la Tercera Carlinada.

La Guerra Civil (1936-1939) és l'altre conflicte a estudiar per mitjà dels expedients confeccionats durant la contesa, sobretot els de les anomenades lleves

forçoses, formades per nois que, prescindint de la seva edat, es veieren obligats a fer la "mili" i, en aquest cas, a entrar en la lluita. Un bon exemple seria la famosa "Lleva del biberó" (1941), nois que amb només disset anys anaren al front.

A Llanars hi ha els expedients de les quintes del 1936, 37 i 38; a Vilallonga els dels anys 1936, 37, 38, 39, 40 i 42 i a Setcases els dels anys 1936, 37 i 38. Si bé gaudim d'aquesta valuosa documentació, el propi conflicte comportà la destrucció de molts d'altres papers, per part de persones implicades en la guerra.

Una altra aportació de la sèrie és en el camp de l'antropologia, la medicina i la genealogia. Les anomenades "*hojas de filiación*" ens proporcionen dades físiques de

LICENCIA TEMPORAL

Don Manuel Miquel Miquel
capitán de la 9ª compañía del 1º Batallón del Regimiento Infantería Tercio n.º 15 del
que es primer jefe el Sr. Coronel DON Juan Miquel Miquel

Con arreglo a lo dispuesto en el artículo 1º del Reglamento de 1917
recomiendo LICENCIA precedida de la de mis jefes a Don Manuel Miquel Miquel
hijo de Don Juan Miquel Miquel, de mi compañía, hijo de Juan
y de Juan natural de Llanars provincia de Girona
para que pueda pasar a su casa que la tiene en el pueblo de Llanars
provincia de Girona por tres meses, contados desde la
fecha, el que va advertido de la falta que comete y de la pena en que in-
corre si se excede del término señalado en la presente licencia. Y para
que en su ida, detención y regreso no se lo ponga impedimento, le firmo la
presente en Llanars a 12 de abril de mil
novecientos 41.

Amado en el núm. 211
El TENIENTE CORONEL MAYOR,
Manuel Miquel Miquel
Aprobado este primerio.
El CORONEL,
Juan Miquel Miquel

Autorigen el uso de esta licencia: Don Manuel Miquel Miquel
El GENERAL GOBIERNO MILITAR,
Juan Miquel Miquel

Un exemple d'una llicència temporal. Procedència: Arxiu Municipal de Llanars.

cada individu: la descripció de la cara (tipus d'ulls, barba, cabells...), el pes i l'alçada. En el camp mèdic podem saber quines eren les malalties o defectes físics entre els nois quintats. Aquelles persones que cerquin les seves arrels, i desitgin esbrinar apunts biogràfics d'algun membre masculí de llur família, tenen en els expedients l'oportunitat de conèixer el vessant militar del besavi, l'avi, el pare...etc.

Els expedients de quintes o lleves, en principi, són -o haurien de ser- presents a tots els municipis catalans. La resta de documentació militar pot ser aplegada o no els diversos arxius i això estarà en funció de la incidència sobre el fons documental de conflictes bèl·lics, el nombre d'habitants del municipi, incendis i robatoris, una gestió administrativa deficient, l'acció d'insectes i d'agents meteorològics...

A l'entrada 8.1.2. hi hem encabit les **cartilles militars**. Uns documents que no eren produïts per l'administració municipal, i que, en teoria, haurien de ser en mans de l'interessat. La despreocupació dels empleats municipals o l'oblit dels nois a l'hora de recollir-les, ha comportat que n'apareguin en alguns arxius. En els tres que comentem, la sèrie no és contínua i presenta salts en el temps; a excepció de Llanars, on el seu volum és considerable i ocupa una sola capsa.

Les cartilles són uns llibrets en els quals s'anotaven les vicissituds per les quals passava un soldat, des del seu ingrés a la caixa de reclutes fins a obtenir la llicència absoluta, que el desvinculava totalment del servei militar. La majoria de cartilles dipositades en els tres arxius foren emplenades amb posterioritat a la Guerra Civil, malgrat que hi haguessin joves pertanyents a lleves dels anys trenta.

Una altra subsèrie documental que els arxivers poden tenir a les seves mans, la formen les **llicències**, que poden ser absolutes o provisionals, els **passis**, els **permisos** i els **certificats de solteria**. Es tracta d'uns documents, de tamany foli, que duen un nombre considerable de membrets de cossos militars, d'ajuntaments i les signatures d'oficials. Les llicències absolutes, que serien possiblement els documents més interessants d'aquest apartat, són una mena de cartilla militar o currículum, en què s'apuntaven els atzars que conformaven la vida militar d'un jove. Hom hi pot trobar referències a conflictes bèl·lics, (cas de la guerra de Cuba o la guerra del Marroc). A Llanars, aquesta subsèrie és considerable; Vilallonga només disposa de llicències dels anys cinquanta; mentre que a Setcases no n'hem comptabilitzat cap exemplar.

La Guerra Civil suposà, en el camp arxivístic, que molts municipis perdessin —totalment o parcialment— els seus fons documentals, tant si eren municipals com parroquials. El conflicte armat generà també documents de tota mena. En l'àmbit en què ens movem comptabilitzem dos apartats:

La subsèrie que entenem per **depuració militar** comprèn aquells documents estesos per l'ajuntament, el 1939 o el 1940, en què es classificaren els homes, adults i joves, mobilitzats per culpa de la guerra. Una classificació, totalment subjectiva,

consistent en qualificar una persona com a “adicta”, “indiferente”, o “desafecta”, respecte al que hom anomenava “*Glorioso Movimiento Nacional*”.

Cal remarcar que no es tracta de la classificació que també patiren càrrecs importants i funcionaris d'una població. Documents aquests que caldrà arxivar a la secció d'Administració General de l'arxiu municipal.

El segon apartat l'hem anomenat **relacions de lleves**. Aquesta subsèrie comprèn llistats i relacions de noms d'homes, que foren obligats a mobilitzar-se durant la Guerra Civil. No obstant, això, hem col·locat en el grup, esborranys, apunts, notes i llistats escrits a llapis, sense signar ni datar, referents a la situació en què es trobaren alguns individus durant el conflicte. El seu valor, aparentment és ínfim, però som partidaris de guardar-los, a fi de no suprimir unes dades que poden ser d'una gran utilitat per als historiadors experts en la Guerra Civil. Voldriem destacar, per damunt de tot, un llistat de pròfugs que hom pot consultar a Llanars.

El règim franquista, vencedor de guerra, imposà des de la finalització de la conflagració un règim polític dictatorial, que entre d'altres trets es caracteritzà per una profunda militarització: creació de nous regiments i batallons, construcció de casernes, control i seguiment dels joves en edat militar...

Un model de societat que quedà perfectament reflectit en la documentació militar

FICHA DE LLAMADA

(1)

Reemplazo de 1942

Apellido Syleial Blanch Nombre Juanino

Categoría Militar Soldado

Destino en Movilización | Cuerpo Batallón

Ubicación ...

Sirvió en filas en ... De guarnición en ...

Residencia (2) Llanars Domicilio (2) ...

Especialidad ...

Clasificación Util

Observaciones ...

Reemplazo, nombre y apellidos, categoría militar, especialidad y clasificación en tinta; el resto de los datos, a lápiz.
(1) Organismo que lleva el Registro de Llamada; Gobierno o Comandancia militar, Cuerpo del Ejército, Ayuntamiento o Puesto de la Guardia Civil.
(2) Del Reservista.

Model de fitxa de mobilització i crida. Procedència: Arxiu Municipal de Llanars.

d'un ajuntament. Durant el procés de classificació dels tres arxius, hem comptabilitzat tres subsèries o apartats, formats per documents compresos entre els anys quaranta i principi dels vuitanta.

Les **fitxes de mobilització i crida** són unes targetes on consten les principals dades d'un jove quintat, residència, cos militar al qual pertany, categoria militar...etc. Els canvis continuats de certes dades, cas per exemple de la residència, fa que moltes fitxes estiguin emplenades en llapis i que presentin poca pulcritud. Les principals dades de les fitxes eren transcrits en un llibre, que podríem anomenar **registre de crida dels reservistes**.

Les autoritats militars donaven molta importància a aquesta tasca de seguiment dels joves. Un cop a l'any es presentaven als ajuntaments per comprovar "in situ" si s'efectuava aquest servei. En un full, que a vegades sol ser afegit al registre, feien constar que havien efectuat la visita i s'hi havia algun aspecte a destacar. D'aquesta manera es creaven uns documents, que anomenem **visites d'inspecció al registre de crida**.

Els tres apartats que acabem d'enumerar tenien per objecte portar un control de tots els joves quintats, perquè en cas que esclatés una guerra o qualsevol altre conflicte armat, fossin avisats ràpidament a fi d'incorporar-se als cossos en els quals van fer el servei militar. Aquests documents solen trobar-se en municipis petits; en les poblacions més grans el servei de crida el portava el cos de la Guàrdia Civil i no l'ajuntament.

La subsèrie que anomenem **revista militar anual** sol ser una tipologia documental habitual en els arxius municipals. Fins a obtenir la llicència absoluta, els joves havien de presentar-se davant l'autoritat municipal o militar, que controlava el nombre de soldats que residien en una població. En els tres arxius veiem que es tractava d'una mesura de control que funcionà des de final de s.XIX fins als anys vuitanta del nostre segle.

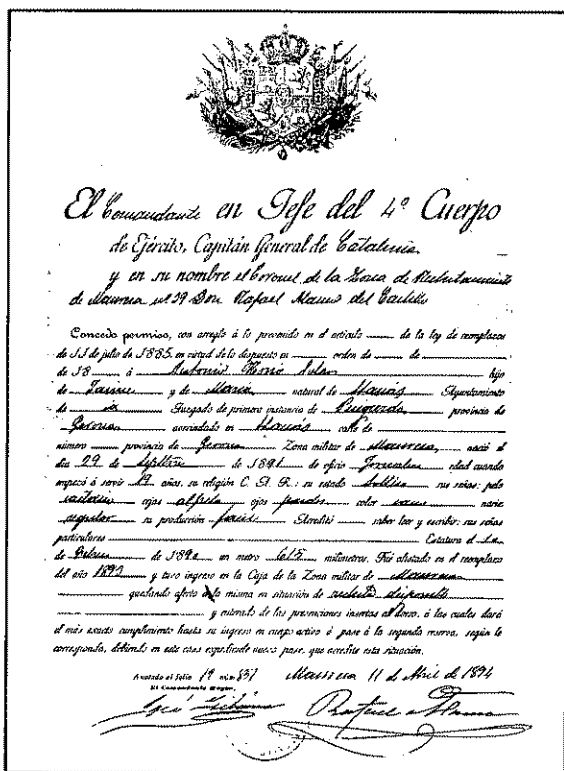
Els joves que durant el servei militar passessin uns dies a la seva residència habitual, degut a gaudir d'un permís, o per malaltia, també eren objecte d'un control. D'aquesta manera es crearen els anomenats **justificants de revista de comissari**. La principal diferència respecte a la revista anual la trobem en la periodicitat; les de comissari es podien portar a cap en qualsevol època de l'any i les anuals era obligatori de passar-les entre els mesos d'octubre, novembre i desembre.

A Vilallonga de Ter hem localitzat una sèrie que es donà als anys setanta del segle XX, les actes de la **Junta Municipal de Reclutament**. La seva funció consistí en dur a terme l'allistament dels joves quintats.

La segona gran sèrie present als tres ajuntaments, i del tot habitual en qualsevol arxiu municipal, aplega dades estadístiques dels anomenats **béns subjectes a**

requis militar. Es tracta d'uns llistats realitzats amb una única finalitat: controlar el nombre de vehicles i de mitjans de transport (automòbils, bicicletes, carros...) i de bestiar de tir (mules, matxos, euges, cavalls) què, en cas d'esclatar alguna guerra, serien confiscats per les autoritats militars. La cronologia comprèn des de la dècada dels anys vint, amb la dictadura de Primo de Rivera, fins a l'any 1964 -marge temporal que presenta algunes variants a Llanars-. Per mitjà d'aquests censos, de caire no fiscal, l'usuari pot saber el nombre de cavalls en un any determinat, quins foren els primers cotxes que circularen per una població, les marques i matrícules de les motocicletes i automòbils...

Un exemple de permis. Procedència: Arxiu Municipal de Llanars.

L'estat en què es trobava l'arxiu de Llanars, amb una dispersió del seu fons, portà a crear, per comoditat, una nova sèrie que engloba la **correspondència militar** des del 1859 al 1988. En el cas de Setcases i Vilallonga de Ter aquests documents han estat adscrits a la secció d'Administració General, dins el quadre de classificació de documentació municipal.

Aquestes són les sèries documentals que hem localitzat en el procés d'ordenació del fons municipal dels tres municipis del Ripollès. Les possibilitats de la documentació militar no acaben aquí, i cal constatar que en d'altres arxius municipals catalans, hom pot trobar-se amb d'altres sèries documentals: allotjaments, subministraments i bagatges, cossos militars, transports militars...etc.

A continuació reproduïm els quadres de classificació de la secció de Serveis Militars dels Arxius Municipals de Llanars, Setcases i Vilallonga de Ter:

Arxiu Municipal de Llanars

8- Serveis militars

	Dates extremes
8.1. Quintes, allistaments, lleves forçoses	
8.1.1. Expedients generals	1854 - 1995
8.1.2. Cartilles militars	1942 - 1985
8.1.3. Depuració militar. Quintes (1936-1941)	1940
8.1.4. Fitxes de mobilització i crida	1942 ~ 1987
8.1.5. Llicències, permisos, certificats i passis	1883 ~ 1971
8.1.6. Registre de crida dels reservistes	1926 - 1985
8.1.7. Relacions de lleves. Quintes 1917-1941	1936 - 1939
8.1.8. Revista militar anual i de comissari	1881 - 1987
8.1.9. Visites d'inspecció al registre de crida	1966 - 1985
8.2. Béns subjectes a requisa militar	1916 - 1965
8.3. Serveis militars: correspondència	1859 - 1988

Número total de caps: 15

Arxiu municipal de Vilallonga de Ter

8 - Serveis militars

	Dates extremes
8.1. Quintes, allistaments, lleves forçoses	
8.1.1. Expedients generals	1842 - 1995
8.1.2. Cartilles militars	1923~1985
8.1.3. Depuració militar. Quintes 1915 - 1935	1939 - 1940
8.1.4. Fitxes de mobilització i crida	1961~1986
8.1.5. Junta municipal de reclutament	1970
8.1.6. Justificants de revista de comissari	1876~1980
8.1.7. Llicències absolutes	1952 - 1956
8.1.8. Registre de crida dels reservistes	1932 - 1982
8.1.9. Relacions de lleves. Quintes 1914-1944	1936 - 1941
8.1.10. Revista militar anual	1883~1985
8.2. Béns subjectes a requisa militar	1925 - 1964

Número total de caps:15

